

“GERÇEKÇİ OL, İMKANSIZI GERÇEKLEŞTİR!..” (1.Bölüm)

Sezgin Ata

“...çünkü imkansızı başaramazsak
düşünülemez olanla karşı karşıya kalacağız”

Murray Bookchin

Tarihsel sürecin yeterince uzun bir zaman dilimine baktığımızda, toplumsal ilerleme dönemleri yanında geri çekiliş dönemleriyle de karşılaşırız. Bugün bizler de ne zaman sonlanacağını bilmediğimiz bu toplumsal, kültürel ve politik geri çekiliş dönemlerinden birinde yaşıyoruz. Uzun sürecek gibi de görünüyor. Üstelik, bizim çağımız bu gerçeğin perdelemesi için manipülasyon araçlarının olağanüstü bir kullanımına da tanık olmaktadır. Yine de, toplumsal, ekolojik, politik ve ekonomik problemler ile her türden eşitsizliğin yarattığı korkunç çelişkiler giderek daha dolaysız olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal bir dönüşüm ihtiyacı, bu nedenle, artık yalnızca arzulanmış, özlemi çekilen veya hayallerimizi süsleyen bir şey olmanın ötesine geçmiş, tarihte daha önce hiç varolmamış yoğunlukta bir zorunluluk¹ haline gelmiştir. Böylesine

yakıcılaşan bu zorunluluk, artık kesinlikle biliyoruz ki, hiç de “tarihsel aşamaların geçilmesiyle” veya “mega-makinenin parçalanmasıyla” kendiliğinden gerçekleşmeyecektir.

Bu dönüşümü, yalnızca, “bilimsel” bir mitoloji veya “yıkıcı” bir tepkinin ufku dışında kalan toplumsal bir hareket mümkün kılabilir. Hareketin başarısı, varolan kasvetli dönemin içinden çıkışı ve tüm insanlar için anlamlı bir yaşamı mümkün kılacak tarihsel malzemelerin Toplumsal Teori'nin gövdesinde tutarlı bir şekilde toplanmasıyla doğrudan ilişkilidir. Radikal düşünceler her zaman halk hareketlerinin ilk kıvılcıklarını ateşlemeseler de, sonunda toplumsal dönüşümün başarılmasında vazgeçilmez bir devrimci perspektif sağlarlar. Toplumsal hareketler sayısal olarak ne kadar geniş tabanlı olursa olsunlar kendiliklerinden bir yön duygusuna sahip değildirler. Ve sonsuza kadar da bu belirsizlik içinde kalamazlar.

¹ Zorunluluk ile idealist veya bilimsel bir “toplumsal yaşamın” kaçınılmaz kuralları doğrultusunda, önceden koşullanmış mutlak veya teleolojik bir sonuca ulaşma anlamındaki modern içerik değil, Eski Yunan düşüncesindeki içerik kastedilmektedir. Buna göre, etik olarak koşullu bir *anlamlandırma* amacı tarafından yönetilen zorunluluk yalnızca mecburiyet değil, aynı zamanda *anlam* ve *amacı* olan *ahlaki* bir mecburiyettir.

Tarihin seyri boyunca ortaya çıkan bütün halk hareketlerinde bizler her zaman çatallaşan yollarla karşı karşıya kaldık. Tarih zorbanın olduğu kadar radikaller olarak bizim de *varolanı kavrayabilme gücümüzle* ve *seçimlerimizle* şekillendi. Küresel kapitalizmin yıkıcılığı kadar iletişim olanaklarının ve toplumlar arası etkileşimin de olağanüstü derecede arttığı bir çağda bu daha da büyük olan bir sorumluluktur. Çünkü, sahip olduğumuz bilinçle seçeceğimiz yönün toplumsal sonuçları, bugün geçmişle karşılaştırılmayacak bir hızla tüm gezegeni etkileyecektir. Özgürlükçü bir toplum yaratma yönündeki kavrayışımız, bu nedenle, geçmişte etrafında toplanma çağrısı yapılan ve bize miras olarak bırakılan radikal düşünceleri *tarihsel olarak genişletmek* ve *bugünün ihtiyaçlarını karşılayacak kapsamlı bir perspektif oluşturmak* zorundadır. Bu ihtiyaç eğer tutarlı bir toplumsal

düşünce tarafından sağlanamazsa, katılmış ve tarihsel varoluşlarını yitirerek dogmalar haline gelmiş ideolojiler bu boşluğu hızla doldurulacak, sonuçta, halk hareketleri tarihsel potansiyellerini gerçekleştiremeyeceklerdir. Ortadan kaybolmaları ortaya çıkmalarından çok daha hızlı olan 60'lı yılların geniş toplumsal hareketleri, birçok tarihsel benzerinin yanı sıra, buna iyi bir örnek olarak gösterilebilir.

Bugün egemen düşünce o kadar her şeyi soğuran bir güce sahiptir ki, hiç de yeni olmayan bu açık gerçekler dahi nevrotik bir kuşkuculuk nedeniyle sorunsallaşmıştır. Radikal eleştiri, her şeyi neredeyse bir daha bir araya getirilemeyecek derecede parçalayan, kültürü ve tarihi görecelileştiren entelektüel bir alt kültür tarafından istila edilmiştir. Tarih birbirinden kopuk (*episodic*) ve "eşit öneme sahip olayların" kronolojik bir anlatımına indirgenmekte, bizler "insanlık tarihinde hiçbir

ilerleme veya gerileme olmadığına" ikna edilmeye çalışılmaktadır. Geri çekiliş dönemlerinin ruh haline (*Zeitgeist*) gayet uygun düşen bu post-modern bulanıklık, yönetici sınıflarda herhangi bir rahatsızlık yaratmamakta ve

"her şeyi-eşdeğerleştirme" çabası ile eleştirinin gücünü zayıflatmakta ve hatta neredeyse ortadan kaldırmaktadır. Bu istila hiç kuşkusuz varoluş nedeni olan dönem kendisini bir başkasına bıraktığında (ki bu ümit edildiği gibi toplumsal ilerleme sonucu varılan etik bir toplum olabileceği gibi geçmişteki örneklerini aratacak bir barbarlık da olabilir) silinip gidecektir. Ama bu gerçekleşene dek radikaller olarak görevimiz, elbette: sorunun çözümü yerine onun bir parçası olan post-modernizmin

önümüze çıkardığı zihinsel bariyerleri ve sis perdelerini dağıtarak yolumuza devam etmektir.

O halde radikal düşüncenin perspektifini bugün neler oluşturmalıdır?

Sol'un özgürlükçü sosyalizm, toplumsal anarşizm gibi büyük politik gelenekleri ve 60'lı yılların toplumsal hareketlerinin genişlettiği özgürlükçü çerçeve bu perspektifin oluşturulmasına önemli katkılar sağlamaktadır. Ama bütün bunları tutarlı bir şekilde biraraya getiren, bugünün ihtiyaçlarına yanıt oluşturabilmek için ödünç aldıklarının ötesine geçen ve *gerçeklikle bağını tarihsel olarak daima koruyan* bir toplumsal önerinin ortaya konulması sürekli çaba gösterilmesi gereken bir sorumluluk olarak önümüzde durmaktadır. Bizler gelişmiş bir antropolojiye, tarih bilgisine ve felsefeye sahip olan ve bunlar üzerine kurulmuş tutarlı bir politika ve ekonomi önerisinde bulunan Toplumsal Ekoloji'yi bu sorumluluktan kaynaklanan bir çaba olarak görüyoruz.

Özgürlükçü mücadelelerin uzun tarihinden çıkarılacak en önemli sonuçlardan biri, yalnızca

tek bir soruna odaklanan çabaların diğer sorunlarla ilişkisi kurulmadığında kendi içlerine çökerek izole kaldıkları veya daha kötüsü, bunların özgürlükçü çerçeveyi daraltacak şekilde mitleştirildiği gerçeğidir. Elbette, en öncelikli sorunlarımız bizim en yakınımızdakiler ve bizi en fazla etkileyenlerdir. Bunların yaşamımızı daha fazla çekilmez hale getirmesine engel olmalıyız. Ama, perspektifimizi yalnızca bizi doğrudan etkileyenler değil, toplumsal sorunların *tümü* oluşturmalıdır.² Yalnızca ekonomik eşitliğin sağlanması, yalnızca devletin, kapitalizmin, ulus-ötesi şirketlerin, sınıfların, milliyetçiliklerin, cinsiyetçiliğin, cinsel tercih farklılıklarından kaynaklanan dışlamanın ortadan kaldırılması veya yalnızca ekolojik yıkımın ve ölümcül biyo-teknolojilerin durdurulması *haklı* talepleri, *tek başlarına*, toplumsal dönüşüm ve özgürlükçü bir toplumun kurulması için yeterli değildir. Öte yandan, küreselleşmiş bir kapitalizm çağında bunlarla tek tek ilgilenmek de artık beyhude olmuştur. Bunlar, her birinin çözümü diğerlerinin çözümüne bağlı kalan, tarihsel –veya yeni– toplumsal sorunlar olarak yanı başımızda sürekli birikmektedir. Çözüm kümelerinin doğası, kısmi analitik çözümleri hareketin geneline ilişkin ancak bir fikir

Özgürlükçü mücadelelerin uzun tarihinden çıkarılacak en önemli sonuçlardan biri, yalnızca tek bir soruna odaklanan çabaların diğer sorunlarla ilişkisi kurulmadığında kendi içlerine çökerek izole kaldıkları veya daha kötüsü, bunların özgürlükçü çerçeveyi daraltacak şekilde

verebilen matematikteki diferansiyel denklemlere benzetilebilir.³

Aslında, bir örnek verecek olursak, kadınların ezilmişliğinin “devrimden sonra” çözülebilecek bir sorun, şimdi dile getirilmesinin ise sınıf sorununu gölgeleyen bir “burjuva davranışı” olduğunun ileri sürülmesi ve bazı “sosyalist feministler”in bunu “sınıf-eksensiz” bir politikanın yörüngesine oturtma çabaları artık bizi, Türkiye’de dahi, ikna etmemektedir. Benzer bir şekilde, ekolojik problemlerin toplumsal problemlerle ilişkisini

sorgulamaksızın çevrecilikle uğraşmak, bir duyarlılık göstergesi olmasına karşın, son derece yetersiz kalacaktır. Çevrecilerin kendilerini politika dışı veya ötesi görme çabaları ise nahif ve gerçek

dışıdır. Diğer uçtan baktığımızda ise, ekoloji de sanıldığı gibi tek başına bir politika oluşturmaz. Yorumlanmak ve politik bir anlam kazanmak için bazı toplumsal teorilerin içinden geçmek zorundadır. Ekoloji özgürlükçü bir yönelim kazanabileceği gibi, en uç örneğini verecek olursak, faşist politikaları meşrulaştıracak bir araç olarak da kullanılabilir. Son zamanlardaki çalışmalar Alman Nazi Partisi’nin “ekoloji” ile olan derin bağlarını ve Rudolf Bahro gibi filozofların insansevmez “ekolojik-diktatörlük” heveslerini ortaya koymaktadır⁴.

Ama günümüz kapitalist küreselleşme-karşıtı hareketler içinde belki de en önemli sorunu, bir

² Şu cümleler bu çerçeve içinde düşünüldüklerinde gerçekten çok anlamlı ve uyarıcıdır: "Siyahlar, eşcinseller, AIDS'liler, alt sınıflar, bütün bu gruplar toplumsal hiyerarşilerin farkına vardıkları için bir araya gelirler veya yıkıcı, otoriteye dayalı bir güç tarafından aynı saflara itilirler. Fakat birinin, kendisinin veya kendi grubunun 'dışarıda kalanlar'dan olduğunun varkına varması, kendisiyle aynı ezici muamelelere maruz kalan diğer 'dışarıda kalan' grupların da farkına varacağı anlamına gelmez. Kendi acılarının ayrıntılarını görmeyi başaran pek çok insan, ne yazık ki başkalarının acılarına karşı duyarsız kalabilmektedir." Craig O'Hara, Punk Felsefesi: Gürültünün Ötesinde (İstanbul: Çitlenbik Yay., 2003), sy. 23, Çev: Amy Spangler.

³ Tabii burada yalnızca bir benzetme yaptığımızı, yoksa sistem teorisyenleri veya pozitivistler gibi toplumsal problemlerin çözümünü fizik bilimleri dizgesinde aramaya çalışmadığımızı vurgulamak yerinde olacaktır.

⁴ Bkz. Peter Staudenmaier, "Faşist Ekoloji: Nazi Partisi'nin 'Yeşil Kanadı' ve Faşist Ekolojinin Tarihsel Kökenleri", İskenderiye Yazıları, Sayı 24 (Ocak-Şubat 2000), Çev: Ahmet Asıcı/Sezgin Ata. Gerici ekolojinin güncel bir eleştirisi için bkz. Peter Zegers, "Politik Ekolojinin Karanlık Yüzü", Toplumsal Ekoloji, Sayı 3, Çev: Nihat Bekler.

kere daha, Sol ile milliyetçilikler ilişkisi oluşturmaya başlamıştır. Ulus-devleti “tarihsel olarak ilerici” görerek onun içsel doğasını anlamakta başarısız kalan Marksizm, sonunda, ulusal milliyetçiliğe olumlu bakılmasına neden olan çok büyük bir karmaşa yaratmıştır. İktidardaki Alman Sosyal Demokratları’nın Birinci Dünya Savaşı arifesinde Almanya’nın savaşa girmekle elde edeceğini düşündükleri emperyal çıkarlar uğruna enternasyonalizmi – işçilerin uluslararası kardeşliğini– feda etmeleriyle ile açık hale gelen büyük çelişki, aradan geçen yaklaşık bir yüzyıllık süreye rağmen, Sol’un en ciddi hastalıklarından biri olarak kesintisiz devam etmektedir. Türkiye’de ise “sol”-milliyetçilik, özellikle AB’ye giriş süreci tartışmaları bağlamında, en hırçın haliyle yeniden sahnededir⁵. Sol eğer hâlâ özgürlükçü düşünceyle bağını korumayı düşünüyorsa mutlaka enternasyonalist kimliğini⁶ yeniden oluşturmak ve kapitalist küreselleşme saldırılarına küresel boyutta –yani, küresel bir kavrayış ve işbirliği geliştirerek kendi coğrafyasında– karşılık vermek zorundadır.

* * *

1999’da ABD’nin Seattle şehrinde Dünya Ticaret Örgütü’ne karşı beklenmeyen genişlikteki protesto gösterileri, neoliberal dalga sonrası sessizleşen mücadelelerin bir kez daha yükselerek devam ettiği bir sürece girmemizi sağladı. Bu, radikaller ve kapitalizmden hoşnutsuz insanlar arasındaki diyalogun daha geniş bir alanda kurulabilmesine, kapitalizme ve her türden baskıya ilişkin sorgulamanın daha da keskinleştirilmesine olanak sağlayabilir. Bunların gerçekleşip gerçekleşmeyeceği elbette zamanla belirginleşecektir. Buna karşın, yakın geçmişimizdeki toplumsal deneyimlere,

⁵ Bkz. Şadi İdem, “Sol-Milliyetçilik: Birbirini Reddeden İki Zihniyet”, *Toplumsal Ekoloji*, Sayı 2 (Güz 2002), sy. 51-80

⁶ Bu kimliğin bugün yalnızca ve asıl olarak uluslararası işçi kardeşliği ekseninde oluşturulması tarih dışı bir yaklaşım olacaktır. II. Dünya Savaşı’ndan sonraki toplumsal hareketlerde veya küreselleşme-karşıtı hareketlerde açıkça gözlemlendiği gibi, radikal hareketlerin öznelere kapitalizmin tarihsel olarak genişlettiği sorunları dile getiren, çok farklı kimliklere sahip kişilerden oluşturmaktadır.

bunların bugünkü hareketlerle benzerliklerine ve farklılıklarına bakmak çizilmekte olan yolun anlaşılmasında bize çok yardımcı olabilir. Alexander Koyré’nin söylediği gibi, her dönem gibi biz de kendimizi tarihte yeniden aramalıyız.

Bu amaçla, makalede bugünkü dünyanın oluşmasında çok belirleyici olan İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme, kapitalizmin geçirdiği dönüşümlerine, özellikle 60’ların sonlarında yükselişe geçen toplumsal hareketlere, bunları etkileyen ve bunlardan etkilenen entelektüel anlayışlara yakından bakılacaktır. Günümüzdeki hareketler yeni gelişmelerle birlikte devam etmektedir. Dolayısı ile çabamız bunların potansiyelleri ve eğilimleri, bir iki kuşak öncesi hareketlerle süreklilikleri ve farklılıkları üzerinde yoğunlaşacaktır. Tüm bunların ardından ise kapitalist ve hiyerarşik topluma alternatif oluşturan özgürlükçü bir topluma ilişkin kendi önerilerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

DEĞİŞEN DÜNYA VE DEĞİŞEN SOL

İkinci Dünya Savaşı, Eski Sol’un beklentilerinin aksine, Birinci Dünya Savaşı’nda olduğu gibi proleter devrimlerle sonuçlanmadı. Bu olgu, *Komünist Manifesto*’nun proleterya’ya atfetmiş olduğu, *diğer sınıflar için de* devrimi gerçekleştirecek egemen bir sınıf olma özelliğinin sorgulanmasına yol açtı. Burada ironik olan, “bilimselliğine” kuşku düşebileceği gerekçesiyle Marx ve Engels’in işçi sınıfı demekten dahi kaçındığı bir proleterya sınıfına modern endüstriyalizmin bu geç dönemine dek rastlanmamasıdır. Onların yazılarında, “proleterya” ideal biçimini hiyerarşik fabrikanın mekanik düzeninde alacaktı. İkinci Dünya Savaşı öncesindeki bir yüzyıllık dönemde ise “proleterya”yı, tam tersine, çoğunlukla bağımsızlık ruhunu koruyan zanaatkar kökenli ustalar ve şehirlerin aşırı rasyonalize ve mekanize olmuş endüstri dünyası ile müthiş bir gerilim yaşayan, organik tarımsal dünyada derin köklere sahip olan işçiler

oluşturmaktaydı. Bu anlamda, sözkonusu “proleterya” kendine özgü bir türdü. Gerçekte sorgulanan, bu nedenle, fabrikanın zoraki itaate dayalı okulunda özerkliğini, davranışlarına ve düşüncelerine bağımsızlık ruhu veren toplumsal bağlarını yitirerek arzulanan “gelişimini” artık tamamlayan *saf proleterya* idi: Onun sınıf doğası, ulusal işbölümünün sonucu olan varlığı ve genel çıkar seviyesine nadiren çıkan kendi çıkarlarıydı.

Öte yandan, kapitalizm genel bir krize girmedir. Böyle bir krize girebileceğine ilişkin herhangi bir işaret de yoktu. Tam aksine, kapitalizm İkinci Dünya savaşıdan tarihinin en büyük gücüne sahip olarak çıktı:

İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra, kapitalizm savaş öncesinin kronik krizine düşmek bir yana, kendini tarihte görülmedik ölçüde güçlü temellere yaslayarak yeniden istikrar kazanmıştı. Askeri üretime dayanan, elektronik, otomasyon, nükleer teknoloji ve tarım işletmeciliği alanındaki şaşırtıcı teknolojik gelişmelerle desteklenen düzenli bir ekonomi yaratılmıştı. Çok sayıda ve çeşitteki tüketim eşyaları, bitimsiz bir bolluk kaynağından geliyormuşçasına insanların ellerine akıyordu. Öyle geniş bir refah söz konusuydu ki, toplumun hatırı sayılır bir kısmı yalnızca bu refahtan arta kalanlarla yaşayabiliyordu.⁷

Sovyetler Birliği, etrafı düşmanlarla çevrili bir ülkede “sosyalizmi” koruma güçlüğünün meşruiyet sağladığı bir devlet kapitalizmi tarafından devasa bir fabrikaya dönüşmüştü. 1931’de Stalin, “Biz ileri ülkelerin elli veya yüzyıl gerisindeyiz. Bu farkı on yıl içinde

kapatmak zorundayız. Ya bunu gerçekleştiririz ya da onlar bizi yok ederler”⁸ diyordu. Endüstrileşme politikalarına kaynak aktarımı için çiftçilerden yiyecek ve diğer mallar biçiminde vergi sağlama çabası (yani, ilkel sermaye birikimi) sonunda çiftliklerin devletleştirilmesi ile sonuçlandı. ABD 1929 Büyük Bunalımı’nda en büyük kurbanlar küçük çiftçiler olurken, Sovyetler Birliği’nde de çiftçiler yerlerinden edildi ve “Fabrika”nın uzak bölgelerine sürgün edildiler. Bu, 1933’deki geniş çaplı açlıkla sonuçlandı. *Komintern* (Komünist Enternasyonal) ise uluslararası arenadaki Komünist Partileri Sovyet ulus-devletinin çıkarlarına hizmet eden birimlere dönüştürmüştü. Kara-kızıl bir İspanya’nın Almanya’ya karşı ortak bir cephe oluşturulmaya çalışılan Fransa ve İngiltere’yi ürkütülebileceği gerekçesiyle ve İspanyol Komünist Partisi aracılığı ile *Komintern*’in karşı-devrimde oynadığı büyük rol bunun açık örneklerinden biridir.

Yukarıda saydığımız tüm bu gelişmeler, yani proleteryanın sınıfsal konumunun değişmesi, kapitalizmin beklenen genel krizinin gerçekleşmemesi ve Sovyetler Birliği’nin bırakın enternasyonal bir dayanışma göstermeyi sıklıkla oynadığı karşı-devrimci rol, varolan Sol’u (Eski Sol’u) büyük ölçüde değiştirdi. Sol, kendini tanımlayan değerlerin erozyona uğramasına izin verdi. Başka bir alternatif üretmeyerek dikkatini giderek ulusal kurtuluş

... proleteryanın sınıfsal konumunun değişmesi, kapitalizmin beklenen genel krizinin gerçekleşmemesi ve Sovyetler Birliği’nin bırakın enternasyonal bir dayanışma göstermeyi sıklıkla oynadığı karşı-devrimci rol, varolan Sol’u (Eski Sol’u) büyük ölçüde değiştirdi...

mücadelelerine yöneltmeye başladı. Sonuç olarak, sömürge bölgelerinde bağımsız devletler kurma çabaları emperyalizme ve kapitalizme karşı mücadelenin ana eksenini olarak

görölmeye başlandı.

⁷ Murray Bookchin, *Toplumu Yeniden Kurmak* (İstanbul: Metis Yay., 1999) sy. 143., Çev: Kaya Şahin.

⁸ Christopher M.LaBue, *History of Soviet Union* (<http://users.stargate.net/~xlobue/HISTORY.HTM>)

İkinci Dünya Savaşı Avrupa’da yalnızca proleter devrimlerle sonuçlanmadan sona ermemiştir; 1848de Paris’li işçi sınıfı barikatları yükselttiğinde ve kırmızı bayraklar bir “sosyal cumhuriyet”i desteklediğinde ortaya çıkmış olan tüm bir devrimci proleterya sosyalizmi ve sınıf-merkezli enternasyonalizm dönemini de kapatmıştı ... Herşeyden önce, sınıfsal farklılıklara ilişkin bilincin zayıflaması ve Avrupa’daki çatışmalar milliyetçiliğin yolunu açtı –kısmen Almanya’nın vatanlarını işgaline bir tepki olarak, fakat kısmen ve asıl önemsenmesi gereken bir şekilde de açık ırkçılığa yaklaşmış hastalıklı bir nefret içeren yabancı düşmanlığının yeniden ortaya çıkmasının bir sonucu olarak. Savaştan sonra özellikle Fransa, İtalya ve Yunanistan’da yeniden ortaya çıkan kısa süreli, sınıf-yönelimli sınırlı sayıdaki hareket, Soğuk Savaş döneminde Sovyet çıkarlarına hizmet eden Stalinistler tarafından kolaylıkla manipüle edildiler. Bu nedenle, İkinci Dünya Savaşı birincisinden çok daha uzun sürmesine karşın sonuçları asla 1917-21 döneminin politik ve toplumsal düzeyine erişemedi.⁹

* * *

Uzun süren 1929 Büyük Bunalımı nedeniyle inanırlılığını yitirmiş liberal “serbest pazar” ideolojisi yerine yürürlüğe konulan Keynesyen politikalar sonunda, devletler ekonomik ve toplumsal hayata *doğrudan* müdahale etme gücüne sahip oldular. 1930’ların ortaları ile 1970’lerin ortaları arasındaki dönemde, pazar mekanizmasını kontrol etmek amacıyla devletin *aktif* müdahalesi tüm kapitalist dünyada standart bir norm oluşturdu.¹⁰

Aslında, *laissez-faire*, “serbest pazar” taraftarlarının veya günümüz neoliberallerin savduklarının aksine, kapitalizmin hukuki, askeri veya ekonomik bir *düzenleyicisi* olarak

ulus-devlet müdahalesi her zaman mevcuttu.¹¹ Dolayısıyla, Keynesyen politikaların hakim olduğu sözkonusu dönem yalnızca düzenleyici devlet müdahalesinin *farklı bir fazı* olarak görülmelidir. Pazar ekonomisini eşiğine kadar geldiği çöküşten kurtarmak için devlet yeni düzenlemeler gerçekleştirmek zorunda kalmıştı.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında en yüksek seviyesine ulaşan modern endüstri dönemi, kitlesel üretim ve tüketim, büyük üretim birimleri ve bürokratik organizasyonlar tarafından karakterize ediliyordu. Uluslararası ekonomi sermaye birikimi için günümüzde olduğundan daha az önemliydi. Bu nedenle, devletin özellikle iç pazarın genişletilmesi amacıyla yönelik olarak doğrudan ekonomik müdahalesi talep edilmekteydi. Tam istihdam politikalarını gerçekleştirmeye yönelik devlet yatırımları sürekli oldukları sürece bunların zorunlu olarak yol açacakları bütçe açıkları sermaye birikim süreci için artık bir problem oluşturmayacaktı. Çalışanlar açısından bunun görünür sonucu, daha çok refah, daha çok “sosyal hak” ve daha çok iş güvenliği oldu. Tüm bunların gerçekleşmesi gelecekte sürekli büyüyecek bir ekonomi ile refah devletinin genişleyeceği inancına dayanıyordu. Bu politikaların başka bir sonucu da, savaş sonrası ekonomik patlama (*boom*) döneminde kadınların iş yaşamına daha çok katılmasının da etkisiyle toplam nüfus içinde ağırlıkları artan işçilerin temsil tekeli elinde tutan, bürokratik ve güçlü bir sendikanın pazarın kontrolü üzerinde giderek artan etkisiydi.¹²

TÜKETİM TOPLUMU VE KİTLİK-SONRASI

Peki ne oldu da endüstriyel üretimde korkunç bir artışın gerçekleştiği, sıradan insanların daha fazla refaha kavuştuğu, sağlık, eğitim ve iş güvencesine sahip olduğu bir dönem aynı zamanda yaşanan dünyaya ilişkin hoşnutsuzlukların da en fazla dışa vurulduğu bir

⁹ Murray Bookchin, “Milliyetçilik ve ‘Ulusal Sorun’”, *Toplumsal Ekoloji*, Sayı 2 (Güz 2002), sy. 31-50

çev: Sezgin Ata.

¹⁰ Takis Fotopoulos, “The Nation State and the Market”, *Society and Nature*, No: 5 (1994), pp. 37-80.

¹¹ Karl Polanyi, *Büyük Dönüşüm* (İstanbul: Alan Yay, 1986), Çev: Ayşe Buğra.

¹² Fotopoulos, agy. , sy. 59.

dönem olabildi? 1970'li yıllara kadar Sovyetler Birliği için de benzer bir yaşam standardı geçerli olduğuna¹³ ve hoşnutsuzluklar her iki blokta da ortaya çıktığına göre, Eski Sol'un ve "reel sosyalizmin" yarattığı hayal kırıklığının bu gelişmelerdeki etkisi neydi?

Yeni Sol 60'lı yıllar boyunca Eski Sol'un tüm değerlerini baştan aşağıya sorguladı. Fakat, Yeni Sol'a yakından bakmadan önce batıdaki toplumsal hareketlerin tüm dikkatleri üzerlerine çektikleri, ekonomi ve ideolojilerle kavranamayacak olan günlük yaşamdaki ve kültürdeki değişimlere bakmak yerinde olacaktır:

1950'lere gelindiğinde Avrupa'dan Amerika ve Avustralya'ya kadar neredeyse her Batı ülkesinde muhafazakâr bir anlayış hüküm sürüyordu. Bu yeni anlayış dikkatle bir araya getirilmiş paranoya ve yanılsamalardan oluşuyordu: Dışarıda komünizm tehlikesi, içeride her şeyin uyum içinde olduğuna dair bir yanılsama. Refah Devleti'nin koruyucu kalkanının ve işçi sınıfının ev sahibi olma olanaklarının artırılmasının eski sınıf ve cinsiyet çelişkilerini "ortadan kaldırdığı" düşünülüyordu... İçeride bu görünüşü inanılır kılan durum, hem istihdamın hem de ev içi tüketimin gerçekten büyük artış göstermesiydi. Bu iki olgu batı dünyasında 1950'li yılların dev ekonomik yayılmasını destekledi. 1950 ve 1960'larda birçok insan için yaşam standardı giderek yükseliyordu ... Hobsbawn'ın yazdığı gibi "Eğer kapitalizmin işliyor gibi görüldüğü bir dönem varsa, bu yıllardır."¹⁴

Gerçekte ise, pazar ilişkileri yaşamın her alanını istila etmeye, bürokratik ilişkiler yaşamın en mahrem alanlarının içine kadar sokulmaya başlamıştı. Artık işyerinden çıkıldığında içine girilen dünya, organik komşuluk

¹³ Reha Alpay, "Teknoloji Geliştirilmeli?", *Toplumsal Etki* sy. 97-107.

¹⁴ Lynne Segal, "Aileyi Parçala *Toplum ve Bilim*, Sayı 41(Baha

ilişkileri ve yardımlaşma gibi Eski Dünya değerlerinin geçerli olduğu bir yer değildi. Kapitalizm bir tüketim toplumu yaratma yolunda hızla organize olmaya çalışıyordu. Arz edilen malların "ihtiyaçlarımızı" belirlediği bir toplum oluşmaktaydı. Bu dönüşümün modern endüstriyel toplumlarda nasıl gerçekleştirdiğini anlayabilmek için 1980 sonrası Türkiye'deki kültürel değişimleri düşünmek yararlı olacaktır. Televizyon ve sayısı gittikçe artan reklamlar yaşamın nasıl olması gerektiği konusunda insan bilincini giderek istila etmeye başladı. ABD'de Büyük Bunalım sonrası topraklarını kaybetmeden önce büyük ölçüde kendilerine yeterli olan küçük çiftçiler, artık böyle bir bağımsızlığa sahip olamayacakları fabrika işçilerine dönüşmeye başladılar. Büyük aileler de çözülerek çekirdek aile oluyorlardı. İşte, toplumsal bağların zayıflaması nedeniyle giderek kendi içine dönen ve "ihtiyaçlarının" tedariki için büyük ölçüde bağımlılaştıran şehirli çekirdek aile, tüketim toplumunun üzerine inşa edileceği birbirlerinden yalıtılmış hücreleri oluşturmaktaydı.

Refah Devleti'nin yarattığı bolluk ortamında uç veren kültürel ve psişik problemler giderek genişledi ve 60'lı yıllardaki hareketlerin büyük ölçüde hazırlayıcısı oldular. Bu tarihsel durum özgürlükçü düşünce geleneğinde de bir değişimin gerekliliğini zorunlu hale getirmişti. Söz konusu zorunluluk, özgürlükçü bir toplumun maddi temellerinin artık mümkün hale gelmesinden kaynaklanmaktaydı. Bu maddi temeller, ironik bir şekilde, kapitalizmin kâr elde etme güdümünde olan bir teknoloji tarafından sağlanmıştı. Toplumsal bilincin bu maddi imkân olanağı ile dolup taşıdığı 60'lar, kendisini yalnızca ekonomik eşitliğin sağlanması amacına yönelten, bu amaç uğruna devlet, bürokrasi, hiyerarşi ve bireysel

... pazar ilişkileri yaşamın her alanını istila etmeye, bürokratik ilişkiler yaşamın en mahrem alanlarının içine kadar sokulmaya başlamıştı. Artık işyerinden çıkıldığında içine girilen dünya, organik komşuluk ilişkileri ve yardımlaşma gibi Eski Dünya değerlerinin geçerli olduğu bir yer değildi. Kapitalizm bir tüketim toplumu yaratma yolunda hızla organize

özneliğin sağlanması gibi devasa problemleri göz ardı eden tüm radikal eleştirilerin dayandıkları tarihsel zemini alıp

götürmüştür. Hayatın maddi temellerinin *herkes için* mümkün hale geldiği kıtlık-sonrası bir dünyada, kapitalizm eleştirisi kadar maddi imkanların kıt olduğu bir çağın gerçekleri ve hakim Viktoryen dünya görüşüyle de biçimlenmiş olan otoriter Marksizm meşruluğunu yitirmiştir. Marksist olsun liberal olsun, her türden ekonomizmin fedakârlık ve çalışma etiği üzerine kurduğu dünya imgesi bu yeni koşullar altında geçersizleşerek paramparça oldu.

Wilhelm Reich gibi ortodoks Marksizmin dışladığı özgürlükçü sosyalistler, maddi kıtlık koşulları altında halk “kitlelerinin” libidinal itkilerinin asla sona ermeyen bir yaşam mücadelesi tarafından bastırıldığını söyleyerek önemli öngörülerde bulunmuşlardı:

Ne var ki bu emek, bu kendini reddediş, gelecekte baskıyı gereksiz kılacak bir teknolojik gelişme düzeyi üretmektedir. Sonuç, insan içgüdüsünün iddiaları ile bunları reddetmeye devam eden bir uygarlık arasında patlayıcı bir çatışmadır.¹⁵

Bundan önceki tüm tarihsel dönemleri karakterize eden kıtlığın ortadan kaldırılmasına rağmen, yalnızca hayatta kalmanın ötesine geçen ve insani varoluşu anlamlı kılan arzunun hala baskı altında tutulmaya devam etmesi öngörülen çatışmayı sonunda 60'larda patlattı. Bu çatışmada talep edilenler Berlinli Dadaistler'in çok daha erken bir tarihteki, 1919'daki manifestolarına evrensel olarak kazınmıştı:

Yaratıcı ve entelektüel olan bütün kadınlarla erkeklerin radikal komünizm temelinde uluslararası devrimci birliği kurması; her türlü faaliyet alanının kapsamlı olarak makineleştirilmesi yoluyla evrensel işsizliğin gerçekleşmesi; mülkiyetin derhal kaldırılması ve her şeyin komünal kullanımının sağlanması; bütünüyle topluma ait olacak, insanları

özgürlük durumuna hazırlayacak, bahçelerle çevrili ufak kentlerin kurulması 16 talep edilmekteydi. Dadaistlerin Fransa'daki izleyicileri olan gerçeküstücüler ise aynı yıllarda, “iktidarın burjuvazinin elinden proleterya geçmesi sürecine estetik formların ve yaratıcı düş gücünün kurtarılmasını sağlayacak bir sürecin eşlik etmesi gerektiğini” söylüyorlardı. Onlara göre, “uygarlığın krizi tam bir tepki, her alanı kapsayacak inanılmaz derecede radikal bir devrim” gerektiriyordu. Bu devrimin gerçekleşmesi için, “bütün araçlar, aile, ulus ve din fikirlerinin yıkımı amacıyla kullanılmalıydı”¹⁷.

KARŞI-KÜLTÜR VE YENİ SOL

Karşı-kültürün ortaya çıkışını, savaş sonrası kuşağının dünyayı savaş öncesi kuşaktan daha farklı algılamasında ve bu algılamadan kaynaklı bir çatışmada aramak boş bir çaba olmayacaktır.

Savaş öncesi kuşak büyük yokluklar ve sıkıntılar çekmiş bir kuşaktı. Erkekler savaştan sonra sıcak yuvalarına geri geldiler. Kadınlar ise savaş sırasında devletin kurmuş olduğu yemekhane, kreş ve sağlık merkezlerindeki görevlerini istemeden de olsa bırakmak zorunda kaldılar. Esas “görevleri” olan eş ve anneliğe geri döndüler. Aile yaşamının önemi ve kutsallığına ilişkin saplantı düzeyinde bir ilgi gelişmeye başladı. Bu ilgi kadının ailedeki rolünü, anne ve ev içi tüketici olarak kadınların konumunu öne çıkarıyordu. Bütün sınıfların ve grupların beklentilerinin aynılaştığı düşüncesini savunan Sosyal Demokrat uzlaşma ideolojisi açısından, hiçbir şey “mutlu ve sağlıklı aile” kavramı kadar önemli ve temel değildi. Feministler de dahil olmak üzere, aile herkes tarafından yaşamın merkezi olarak algılanıyordu. Aile üyeleri için bütün dünya aileden ibaretti¹⁸.

Gerçekte ise, aile dış dünyaya karşı pasifliği, apatiliği ve ilgisizliği teşvik ediyordu. Tek güdü

¹⁵ Bruce Brown, *Günlük Hayatın Eleştirisi* (İstanbul: Ayrıntı Yay., 2. Basım, Ekim 1999), sy. 25-26, Çev: Ünsal Oskay

¹⁶ Brown, agy., sy. 24

¹⁷ Brown, agy., sy. 24-25. İtalikler eklendi.

¹⁸ Segal, agy., sy. 64.

sahip olunan maddi şeylerdi. 1960'larda aileye karşı yöneltilen temel eleştiriler, çocuğun herşeye karışan, sahip çıkan, rahat bırakmayan anneye karşı isyanıyla başladı. 1950'li yıllarda orta sınıfın ve işçi sınıfının çocukları olanlar 1960 yıllara gelindiğinde, anne babalarının dar ve kapalı dünyasından nefret etmeye, mal ve rahatlık düşkünlüklerini hor görmeye, koruyucu tavırlarına tepki göstermeye başladılar. 1930'lu ve 40'lı yıllarda insanların çoğuna dayatılan sıkı çalışma ve fedakârlık kuşağından gelen anne babalar ile 1950'lerin refah ortamında gelişen, tüketime dayalı kapitalizmin yeni değerleriyle büyüyen kuşak arasında herhangi bir süreklilik ve bağlantı yoktu.

Aslında daha çok parası olan ve daha kolay harcayan "liseli tüketici"yi hedefleyen, yeni gençlik kültürünü keşfeden ve kuran bizzat kapitalizmdi. Bu sürecin zorunlu bir parçası da, radyo ve televizyon ülkedeki her eve reklam endüstrisini ve pop müziğini sokarken, sıkı çalışma ve tasarrufun vurgulanması anlayışından zevk, heyecan ve boş zaman etkinlikleriyle kendini gerçekleştirme arayışına geçmişti...Ailelerinden veya ara sıra çalışarak alacakları, genellikle yüksek öğrenim burslarıyla da desteklenen bir miktar paraya ihtiyaçları vardı. Ama hırslı olmayı, satın alma merakını ve çalışmayı reddediyorlardı...Yüksek öğrenimin artan oranda desteklenmesi öğrenci nüfusunu 1940-60 arasında dört katına çık[ardı].¹⁹

Diğer taraftan, refah toplumunun maddeci vaadi toplumdaki en yoksul insanları dahi sarmaya başlamıştı. 60'lı yıllardaki hareketlerin öncüsü sayılan Yurttaş Hakları Hareketi yalnızca siyahların üç yüzyıl boyunca uğradıkları baskı ve ayrımcılığa karşı duyulan bir öfkeden kaynaklanmıyordu:

[B]u hareketin temelinde beyaz orta sınıfların sürdürdükleri iyi yaşamın öteki kesimler tarafından

¹⁹ Segal, agy., sy. 65-66.

...Kapitalizmin giderek yaşamın tüm alanlarını tehdit etmeye başlaması çatışma mekanını fabrikanın ötesine taşımaktaydı. Bunlar işçilerin de insanlar olarak içinde oldukları ev, mahalle, kent, okul, üniversite ve doğa gibi yaşamın herkesi ilgilendiren

da paylaşılacağı beklentisi, toplumda herkese yetecek kadar şey bulunduğu inancı yatıyordu. [Martin Luther] King'in ve yardımcılarının etik mesajının kökleri siyahların yoksulluğu ile beyazların refahı arasındaki gerilime dayanıyordu; bu gerilim siyahların ezilmesini daha dayanılmaz hale getirmişti. Aynı biçimde, ABD'nin ekonomik bolluğu eşitsiz olarak dağıtıldıkça ve özellikle de sınır ötesi askeri maceralarda düşüncesizce kullanıldıkça Yeni Sol'un radikalizmi daha kuşatıcı ve asal bir nitelik kazandı. Karşı-kültürün canlılığı ve öne sürdüğü talepler, herkes için konforlu bir yaşam olanak kazandıkça, giderek ütopyacı bir hale geldi.²⁰

Proleteryanın yaşama bakışı ve değerleri oldukça burjuvalaşmıştı. Siyahlar ve öğrenciler toplumun değişmesine yönelik taleplerini giderek yükseltirken, ücret artışı için pazarlık şansını artırmış bürokratik bir sendika içine sıkışan proleterya sistemle bütünleşme sürecine girmişti. Bu nedenle "[devlet] baskısının ana hatları siyah militanlara, okullara ve üniversitelere karşı yöneltilmişti. Örgütlü emeğe karşı yöneltilmemişti. Yöneltilmek zorunda değildi."²¹

Kapitalizmin giderek yaşamın tüm alanlarını tehdit etmeye başlaması çatışma mekanını fabrikanın ötesine taşımaktaydı. Bunlar işçilerin de insanlar olarak içinde oldukları ev, mahalle, kent, okul, üniversite ve doğa gibi yaşamın herkesi ilgilendiren mekanlarıydı.

Gerçekte işçiler her zaman yalnızca proleterler olmaktan daha fazlasıydılar. Fabrika konularıyla ilgili oldukları kadar çocuklarının geleceği ile ilgilenen ebeveynler; itibar, özerklik ve insan olarak değer verilmekle ilgilenen erkekler ve kadınlar; içinde yaşadıkları yerle ilgilenen komşular ve toplumsal adalet, sivil haklar ve

ırmak, sy 143.
askı Döneminde Hareket: Bir Bahar 1998), sy.69-81

özgürlüklerle ilgilenen empatik insanlardı. Bugün bu hiç de ekonomik olmayan sorunlara ek olarak ekoloji, azınlık ve kadın hakları, politik ve toplumsal güç kaybı ve merkezi devletin büyümesi sorunlarıyla –bunlar özel bir sınıfa ait sorunlar değildir ve fabrika duvarları arasında çözüme ulaştırılamazlar– ilgilenmek için her türlü nedene sahiptiler.²²

Ekoloji ve kadın sorunları ateşli 60'lar sona erdikten sonra, 1970'lerde, radikal hareketlerdeki önemlerini giderek artırdılar. Vurgulanması gereken, aslında bunların hepsinin yeni sorunlar olmadıklarıdır. Yeni olan, bu sorunların her şeyi ekonomik olana indirgeyen bir ideolojinin gölgesinde kalan “önemsizliklerine” rağmen kıtlık-sonrası bir dünyada kendileri ile ilgilenilmeyi *nesnel olarak* zorunluluk haline getirmeleriydi.

* * *

Yeni Sol, Eski Sol gibi bütünlüklü bir politik yapı görünümünden uzaktı. Kendi varlığını daha ziyade bir *hareket* olarak gösterdi ve kendisini de öncelikle öyle algıladı. Geleceğe yönelik bir tasarımı yoktu. Toplumsal ilişkileri *hemen* ve *burada* kurmak istiyordu. Gelecek için fedakârlıkta bulunma, torunlarımız için devrim yapma veya çelişkilerin olgunlaşması gibi Eski Sol'a ait fikirlerle alay etmekteydi. Özneleri işçilerden ziyade genellikle *orta sınıfa mensup öğrencilerdi*. İşçilerin grevleri *daima öğrenci protestolarının belli bir düzeye erişmesinden sonra* gerçekleşmiştir. Bir hareket olarak var olduğu için örgütsel olarak kendine bağlanandan çok daha fazla insanı etkilemiştir. Bu hareketlerin en önemlileri; ABD'de Yurttaş Hakları Hareketi, Üniversite Reformu Hareketi, Fikir Özgürlüğü Hareketi ve Vietnam Savaşı'na karşı olan hareketlerdir. Fransa'daki Mayıs-Haziran 68 ayaklanması bu zincirin en önemli halkasıdır. Doğu Blok'undaki Prag Baharı bunlara eklenmelidir. Yeni Sol'un herkese açık bir örgütlenme yapısına sahip olması birçok insanın kendisini bu hareketin bir parçası gibi

hissetmesine, onu güçlü bir ifade şekli olarak benimsemesine ve ondan çok şey öğrenmesine yol açtı. Strateji ve taktik, örgütsel ve toplumsal yapı gibi sorunlar ise geri plana itildi. Bu yaşamsal sorunların ikincilleştirilmesi Yeni Sol'un harekete tutarlı bir yönelim ve kuramsal bir içgörü oluşturamayarak zayıf düşmesine, *yalnızca bir hareket olarak kalmasına* neden oldu. Bunun sonucunda, 1930'lardan bu yana yaşam damarlarını yitirmiş olan Troçkist gruplar ve Komünist Partiler, Maoist gruplar ile birlikte, açık örgütsel yapının da yardımıyla Yeni Sol'un içine sızdılar. Sonra da onun içini boşalttılar. Özünde barındırdığı *politik kırılma* nedeniyle, Yeni Sol, oluşma sürecinden daha hızlı bir şekilde dağıldı.

Yeni Sol'un entelektüel kökenlerine baktığımızda gözümüze ilk çarpanlar şunlardır: Wilhelm Reich, Frankfurt Okulu ve özellikle onun bir üyesi olan Herbert Marcuse'un Marksizmi *gündelik hayatın bir eleştirisi* olarak yeniden kurmak için psikanalize yönelen çabaları²³; Fransa'da Sartre'ın *hümanizmi*, Cornelius Castoriadis'in *Socialisme ou Barbarie* (Sosyalizm veya Barbarlık) *Grubu'nun özgürlükçü sosyalizmi*, Guy Debort'un *Situasyonistleri*, Henri Lefebvre'nin, yine, *günlük hayat eleştirisi* ile *Noir et Rouge* (Kara ve Kızıl) *Grubu'dur*.²⁴

12 Haziran 1962'de Michigan'da 59 politik eylemcinin bir araya gelerek yayınladıkları *Port Huron Manifesto'sunun Students for a Democratic Society* (SDS) tarafından kabul görebilmesi benimsenmesi genellikle Yeni Sol'un başlangıcı olarak görülür. Katkıda bulunacaklara içeriği açık tutulan bu geniş manifestoda, 60'lar boyunca sürekli tekrarlanacak olan *ütopyacı* talepler sıralanmaktaydı. Mülkiyetten ve ayrıcalıklı olmaktan temellenen gücün aşk, akıl ve yaratıcılıktan temellenen bir güç ile değiştirileceği söyleniyordu. Kişinin kendi yaşamının yönü ve kalitesi ile ilgili kararlara

²² Murray Bookchin, "The Ghost of Anarcho-Syndicalism", (http://www.social-ecology.org/learn/library/bookchin/old/b_ghost.html)

²³ Brown, agy., sy. 15.

²⁴ Murray Bookchin, "Postmodern Nihilism", *Re-enchanting Humanity* (New York: Cassell, 1995), pp. 172-204.

katılmasını ve toplumun özgürlüğü cesaretlendirecek bir şekilde organize edilmesini esas amaçlar olarak belirleyen bir demokrasi arayışında olacakları bildiriliyordu. Ayrıca, dünyanın en zengin ve güçlü ülkesinde refah içinde yaşamalarına rağmen soğuk savaş, atom bombası ve muazzam askeri yatırımlar nedeniyle duydukları huzursuzluğu dile getiriyorlardı.

Yeni Sol'un önemli yeniliklerinden birisi, taleplerinin etik temellerden kaynaklanıyor olmasıydı. Bu özelliği onu Marksizm'in egemen olduğu yüzyıllık bir proleter sosyalizm dönemi (Paris 1848 Devrimleri ile 1936-39 İspanyol Devrimi arasındaki yüzyıllık dönem) öncesindeki özgürlük idealleri ile birleştirmekteydi. Bu idealler sınıfın, ekonomik çıkarın, mülkiyetin ve Marksist "bilim" in sınırları içinde kalan diğer şeylerin ötesine geçmekteydi. Böylece özgürlüğün tanımı yeniden genişlemişti. Başlangıçta ütopyacı bir insan dayanışmasına ve ruhun ıslahına yönelik bir içeriğe sahip olan bu etik mesajlar zamanla daha seküler bir görünüm almaya başladılar:

Temel insan haklarının ihlaline "tanık olmak" amacıyla siyah papazlar ve pasifistler tarafından düzenlenen barışçıl protestoların yerini, otoritenin sorumsuz ve keyfi kullanımına karşı çıkan öfkeli çatışmalar ve şiddetli direnişler aldı ...1964 yılından sonra neredeyse her yaz; Birleşik Devletler siyah gettoların ayaklanma boyutlarına varan hareketlerine sahne oldu.²⁵ İngiltere'deki Nükleer Silahsızlanma Kampanyası ve Amerika'daki Barış İçin Kadın Hareketi gibi yurttaş hareketleri organizasyonları biraraya gelişleri, örgütlenme biçimleri ve toplumsal değişim stratejileri açısından kendilerini Eski Sol'dan artık keskin bir şekilde ayırmaktaydılar.

²⁵ Bookchin, Toplumun Yeniden

Bunlar yeni yaşam biçimlerine ve cinsel özgürlüğe vurgu yapan karşı-kültür ile geniş komünal özgürlük değerlerini bir araya getiriyorlardı. Vietnam savaşı Washington'da, New York'ta ve diğer yerlerde yüzbinlerce kişiyi harekete geçirmişti. Avrupa kentlerinde de bu sayıya yaklaşan kitleler söz konusuydu. Martin Luther King ve Robert Kennedy gibi politik kişilerin, yurttaş hakları eylemcilerinin ve öğrenci protestocularının öldürülmesi ne yazık ki Yeni Sol'un içine bireysel sol kanat terörizmini soktu.

MAYIS-HAZİRAN 68 OLAYLARI

Mayıs-Haziran 68 olayları Fransa için 1871 Paris Komünü'nden sonraki en büyük olaydı.²⁶ Paris banliyösünde birkaç öğrencinin başlattığı hak arama eylemi ulusal bir harekete yol açmış, lise ve üniversite gençliğini peşinden sürüklemiş, genel greve yol açmış ve devlet ile ekonominin bir süre için elini ayağını bağlamıştı.²⁷ Ayaklanma Fransa'daki tüm sınıfları çaprazlamasına kesmişti. Yalnızca öğrenci ve işçileri değil, devletin, endüstriyel ve ticari bürokrasinin hemen her tabakasından gelen teknisyenleri, mühendisleri ve rahipleri içine dahil etmişti. Profesyonelleri, köylüleri, entelektüelleri ve futbol oyuncularını. Hatta Paris jandarmasını ve Fransız ordusunda, muvazzaf-olmayan askerlerin büyük bir kısmını.

Ayaklanma önce genç insanlar tarafından başlatıldı. Üniversite öğrencilerinin ardından genç endüstri işçileri, işsiz gençler ve şehirlerin "serseri gençleri" olarak bilinen "deri ceketliler" geliyordu. Lise öğrencilerine ve yeni ergenliğe girenlere özel bir vurgu yapılmalıdır. Onlar genellikle

... Mayıs-Haziran 68 olayları Fransa için 1871 Paris Komünü'nden sonraki en büyük olaydı.1 Paris banliyösünde birkaç öğrencinin başlattığı hak arama eylemi ulusal bir harekete yol açmış, lise ve üniversite gençliğini peşinden sürüklemiş, genel greve yol açmış ve devlet ile ekonominin bir süre için elini ayağını bağlamıştı...

ne Events in France I" in *Post-1968* Rose Books, 2nd rev. ed.,

nalımı", *Cogito*, Sayı 14 (Bahar

üniversite öğrencilerinden daha kararlı ve cesaretliydim. Her ne kadar bilinçli devrimciler, özellikle anarşist ilişki grupları katalizör işlevi gördüyse de ayaklanma kendiliğinden gerçekleşmişti.²⁸

Ayaklanma sürecinde insanların büyük bir kısmı toplumsal kimliklerinin sınırlarını aştılar. Eylem komitelerinde öğrenciler öğrenciliklerinin ötesine, işçiler işçiliklerinin ötesine geçtiler: devrimci oldular. İnsanlar kazandıkları bu yeni kimlikle, toplumsal kökenlerinden ve geçmişlerinden bağımsız olarak, üniversitelerde, fabrikalarda ve ofislerde özgürce toplandılar, birbirlerine deneyimlerini aktardılar ve ortak eylemlere katıldılar. Mayıs-Haziran aylarının büyük bir kısmında geçerli olan festival atmosferi dayanışmayı, karşılıklı yardımlaşmayı, kişiliği ve kendini ifade etmeyi inanılmaz boyutlarda genişletti. Birçok fabrikada geniş alanlar dans pistine dönüştü. Günlük hayatın sefaleti, arzu ve özgürlüğün gerçekleşmesi olanağı ile daha fazla görünür hale geldi. Bu olanakların daha fazla ortaya çıkması giderek bu sefalete daha az tolerans gösterilmesiyle sonuçlandı:

10 Mayıs barikatları, bir gün içinde tüm ülkenin bilincini sarstı ve işçilerin kendilerine şu soruyu sormalarına yol açtı: Eğer öğrenciler, bu “burjuva çocuklar”, bunu yapabiliyorsa biz neden yapamayalım? Fransa’da, barikatların devrimci eylemi hızlandırdığı moleküler bir sürecin devam ettiği açıktı. Ama birçok bilinçli devrimci bu süreci göremiyordu. 10 Mayıs’tan sonra, günlük hayatın bayalığı ile özgürleştirici bir toplumun olanakları arasındaki gerilim tarihteki en büyük kitlesel grevle sonuçlandı.²⁹

Yalnızca ücretlerindeki şikâyetler nedeniyle değil, özünde yukarıda bahsettiğimiz kapitalist tüketim toplumundaki sorunlar bulunan bu genel grev ile grevciler –ister bilinçli olsun ister bilinçsiz– tüm sisteme yönelik nefretlerini ortaya koydular. Mayıs-Haziran olaylarından sonra yayınlanan bir karikatürde şöyle bir

anekdot vardı: Bir CGT (Stalinist Fransız Komünist Partisi kontrolündeki sendika) memuru grevcilere yönelerek: “Ne istiyorsunuz?, diye sorar. Daha iyi ücret? Daha az çalışma? Daha çok tatil?” Her defasında sorduğu sorulara grevcilerin yanıtı sessizlik olur. Sonunda CGT memuru kızgınlıkla bağırmağa başlar: “Söyleyin bana allahın belaları! Ben sizin temsilcinizim”. Sonunda grevciler hep bir ağızdan büyük bir gürültüyle cevap verirler: “Biz devrim istiyoruz!”³⁰ Fransa iki hafta boyunca devrimin eşliğinde gibi yaşadı. Militan öğrenci ve işçiler *özyönetim* talep ediyorlardı.

De Gaulle meclisi feshederek yeni seçimlere gitti ve haziran sonunda ezici bir çoğunluk kazandı. Komünist Partisi ve dolayısı ile en büyük işçi sendikaları federasyonu, çoğu ücret artışı ve büyük kazanımlar elde eden işçilere işbaşı emri vererek her şeyi “normale” döndürmeye kararlıydı. Bu komutlara uyan işçiler geri çekildiler. Militan öğrenciler ve bazı radikal işçiler kısa süren ve kırılğan olan doğrudan demokrasi karşıındaki güçlerle baş edebilecek durumda değildi.³¹

Kolaylıkla tahmin edilebileceği gibi, Mayıs-Haziran ayaklanmasının en ciddi engelleri yalnızca De Gaulle ve polis değildi. Sol’un katılmış organizasyonlarıydı: Birçok fabrika inisiyatifini boğan Komünist Partisi ve Sorbonne genel meclisini baltalayan Leninist ve Troçkist gruplar gibi organizasyonlar. Bu parti, sendika ve grupların amacı; devrimden çok daha önemli olan kendi çıkarları doğrultusunda organizasyonlarını genişletmekti.

YENİ SOL’UN YENİLGİSİNİN SONUÇLARI

Yeni Sol’un devrimci umutları ve onun bir parçası olan Mayıs-Haziran 68 ayaklanmasının hüsrana uğramasının sonuçları, yakın bir

²⁸ Bookchin, "The May-June Events in France I", sy.272.

²⁹ Bookchin, "The May-June Events in France I", sy 279.

³⁰ Murray Bookchin, "The May-June Events in France II" in *Post-Scarcity Anarchism* (Montréal:Black Rose Books, 2nd rev. ed., 1986), pp. 281-292.

³¹ Segal, agy., sy. 72.

tarihsel deneyim olarak 21. yüzyılın başlarındaki radikaller için yaşamsal önemdedir. Bundan sonra yaratılacak herhangi bir radikal hareket açısından bu yalnızca yenilginin nedenlerinden alınacak derslerden kaynaklanmıyor. Aynı zamanda Yeni Sol'un ve karşı-kültürün *bu yenilgiye rağmen* yaratmış olduğu, özgürlüğün tanımını *yeniden genişleten* etiksel temellerden, estetikten, otorite-karşıtlığından ve komünal deneyimlerden kaynaklanıyor.

Hareketin başlangıçta yarattığı çöşku patlaması sırasında bir an için her şeyin mümkün olduğu, politik ve kültürel radikalliğin bir ve aynı şey olduğu sanılmıştı. Fakat baskının gelmesi ve umutların kırılması düş kırıklığına yol açtı. Politik radikaller ideolojik bayraklarını, programlarını ve örgütlerini terk ederken, kültür devrimcileri de her türlü örgütlü politik çalışmanın zaman kaybı olduğunu düşünmeye başladılar. 1970'lerin başına gelindiğinde hareket artık tam bir krizdeydi. "İleri kapitalizmin" çelişkilerinin daha fazla artmasına, sistemin insan dışılığıının ve ahlaki çöküşünün daha fazla görünür olmasına rağmen, Yeni Sol hiçbir zaman bu duruma yön verebilecek devrimci bir teori ve strateji geliştirememişti. Hareketin parçalanmışlığı yönüzlüğe, karışıklığa ve umutsuzluğa neden olmuştu.³² Bu durum, kaçınılmaz biçimde Yeni Sol'un Eski Sol'u eleştirerek ortaya çıkarmaya ve hareketine yansıtmaya çalıştığı hemen her şeyin eskisi lehine yenilgisi olarak algılanmasına yol açtı. Eski-olan yeniden her şeyi istila etmeye başladı. Ama, hareketin bu *yeni*-eskinin içinde bir süre yalpaladıktan sonra kendini tasfiye etmesi de bize kökenlerindeki özgürlükçü yönelimin ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir.

Mayıs 68 sonrasının en önemli sonuçlarından olan bir şeyden söz etmek gerekir; bu Mayıs'ın geçersiz kılınmasıdır... Marksizmin ne pahasına olursa olsun Mayıs 68'i kesip biçmesi, kendi ölçülerine uydurması gerekiyordu. Mayıs 68 olayı Marksizm ötesi bir olaydı, ya da daha

doğrusu, Marksizm bu olayın içinde "asıltı halinde" vardı....Patlama öğretinin önceden belirttiği yerde değil, gençlerin, öğrencilerin oluşturduğu kesimde olmuştu. Dolayısıyla, hareketi etkisiz kılmak ve Mayıs 68'in, onu gerçekleştiren devrimci gençliğin değil, onların ardından gelen işçilerin bir hak arama hareketi olduğunu kanıtlamak gerekiyordu. Mayıs 68'in başarısını oluşturan şeyin, yani kendiliğinden oluş, örgütsüz meydana geliş özelliğinin, onun başarısızlığının nedeni olduğu, bu başarısızlığın, hareketin içinde devrimci partinin yer almamasından kaynaklandığı kanıtlanıyordu....Mayıs 68 hareketinin gerilemesi, Marksist "İncil"ın yeniden çiçeklenmesine yol açtı. Mayıs 68'den önce, lise ve üniversite öğrencilerinin çoğu, kendini yarı saydam biçimde politika dışı özelliklere sahipmiş gibi gösteren burjuva ideolojisine göre yaşıyordu. Mayıs 68 bu egemen ideolojiyi kırdı, onun yarattığı boşluğu da iyi yapılanmış ideoloji, yani Marksist "İncil" doldurdu, egemen ve kendinden emin tek ideoloji haline geldi.³³

Fransa'daki yenilgiden sonra gelen bu ideolojik kaymanın dünyanın başka yerlerinde de gerçekleşmesi Yeni Sol'un içinde bulunduğu belirsizlik halini bize açıkça gösterir. Genellikle orta sınıflardan gelmenin oluşturduğu suçluluk duygusu ezilen gruplarla özdeşleşilerek giderilmeye çalışıldı. Amerikan SDS'si için, bu önce İnsan Hakları'ydı, sonra Demokrat Parti içindeki özgür emekle koalisyon, sonra çeşitli Üçüncü Dünya halkları oldu ve en sonunda, tamamen tutarsız bir biçimde, bir Emperyalizm teorisine Marksist ortodoksluğun karışımından elde edilen bir "proleterya" tanımı oldu. Yeni Sol'un tarihi, bu anlamda, sonuçta kendi özgünlüğünü de yitiren bir kendini inkâr etme tarihi olarak da düşünülebilir.³⁴

[Y]eni Sol esas enternasyonal odağını, artan bir şekilde, nereye gittiğine bakmaksızın ve bunların liderlerinin otoriter doğaları ile

³² Brown, agy., sy. 29-30.

³³ Morin, agy., sy 103 ve 109.

³⁴ Dick Howard, "Geleceğin Şimdi Olarak Kavranışı", *Toplum ve Bilim*, Sayı 41 (Bahar 1988), sy 50.

ilgilenmeksizin, Avrupa-Amerikan dünyasının dışında kalan “ulusal kurtuluş” mücadelelerine eleştirisiz bir destek vermeye doğru çevirdi....Mao'nun pratiklerinin Yeni Sol'da bir “izm”e yükseltilmesinden sonra, bir çok genç radikal Maoizmi, Yeni Sol'un tümü için kötü olacak olan sonuçlarıyla, sorgusuz bir şekilde kabul etti. 1969'a gelindiğinde, Yeni Sol büyük ölçüde Maoistler ve Fidel Castro'nun hayranları tarafından ele geçirilmişti. Fanshen gibi kesinlikle yanlış yönlendirici, Çin kırsalındaki Maoist aktiviteleri eleştirmeksizin onaylayan bir kitap 1960'ların sonunda göklere çıkarıldı ve birçok radikal grup Maoist organizasyon pratiklerini benimsedi. Yeni Sol'un dikkatinin Üçüncü Dünya'daki “ulusal kurtuluş” çatışmalarına bu denli yoğun çevrilmiş olması, 1969'da Rusya'nın Çekoslovakya'ya girmesinin, en azından kişisel olarak Birleşik Devletler'de tanık olduğum gibi, genç Solcular tarafından çok nadiren ciddi protestolara yol açmasına neden oldu.³⁵

Yeni Sol'un yenilgiye tepki olarak kendini ezilenlerle özdeşleştirme çabası yalnızca kendinden menkul “proleterya”nın yeniden kucaklanması veya Üçüncü Dünyacı milliyetçilikler ile sınırlı kalmadı. Öte yandan *tersyüz* edilmiş türden bir ırkçılık ile de sonuçlandı. Sömürge halklarının yanı sıra siyahlar ve bazı feministler tarafından da kadınlar bu yeni oluşturulan hiyerarşinin tepesine konuldular. Örneğin 1970'lerin başından itibaren yükselişe geçen feminist hareket içinde kadının “mistik gücünün” ve kadın “irrasyonalizminin” değeri sıklıkla dile getirilmeye ve kadınların erkeklerden “üstün olduğu” iddiaları geniş kabul görmeye başladı. Valeri Solanas gibi feministlerin, sonradan dönemin radikal feminizminin ilk manifestolarından biri olarak alkışlanan SCUM'ı (Erkek Doğrama Cemiyeti Manifestosu) erkeklerle yönelik sürekli bir nefretle doluydu ve erkeklerin kadınlara göre “genlerinden kaynaklanan” “eksiklikleri” vurgulanmaktaydı.

³⁵ Bookchin, "Milliyetçilik ve "Ulusal Sorun".

Postmodern Nihilizm

Günümüz açısından Yeni Sol'un, özellikle Mayıs-Haziran 68 yenilgisinin önemli sonuçlarından biri de yol açtığı *nihilistik* tepkidir. Tarihsel süreçte üstesinden gelinemeyen toplumsal problemler mistikleştirilerek katlanılabilir hale getirilmeye çalışılmıştır. Geri çekiliş dönemlerinde, mistikleşmeyi besleyen ideolojiler benimsenmekte ve bunlar geniş bir etkinlik alanı sağlamaktadır. Yeni Sol'un çöküşünün ardından bu tarihsel rolü üstlenen ideoloji postmodernizm oldu. Postmodernizm, yalnızca Aydınlanma'nın akıl, bilim ve ilerleme ideallerinin suçlu görüldüğü başarısızlıklar karşısında nihilistik bir tepki değil, farklı sosyalizm türlerinin rasyonel bir toplumu gerçekleştirmedeki başarısızlıklarına karşı *kültürel* bir *tepkidi* de. Bu başarısızlığın doruk noktası ise Mayıs-Haziran 1968 olmuştu³⁶ Sol'un 60'lardaki başarısızlığının ardından yükselişe geçmesine rağmen, postmodernizmin öğrencilerin ve işçilerin bu müthiş tarihsel ayaklanmasına herhangi bir katkısı olmamıştı:

Mayıs ayında patlayan öğrenci ayaklanmasının ve işçilerin genel grevinin postmodernizmle entelektüel olarak hiçbir bağı yoktu ve sofistike radikal öğrencilerin çoğu tarafından politik olarak bilinmiyordu. Michael Foucault gibi 1960'ların akademik “yıldızları” Fransız öğrenci hareketini ve onun Mayıs-Haziran ayaklanmasını doğrudan etkilemediler... 1967 kışı ve 1968 temmuzunun ortalarında, Bastille Günü'nden önce başkentin her yerinde sokak çatışmaları devam ederken Paris'e oldukça uzun iki gezi yaptım. Bu zaman zarfında birçok öğrenci aktivistle, ki bunların birçoğu 22 Mart Hareketi'nde önemli roller oynamışlardı, detaylı röportajlar yaptım. Felsefi ve politik olarak kimlerden etkilendiklerini sorduğumda aldığım cevaplar genellikle Socialisme ou Barbarie grubu, anarşist Noir et Rouge grubu ve hatta hareketten geri çekilmelerinden dolayı belli bir küçük görmeyle baktıkları Situasyonistler oluyordu. Fakat hiçbiri

³⁶ Bookchin, "Postmodern Nihilizm"

Foucault'dan bahsetmedi. Öğrenci hareketinin ideolojik kökenlerini keşfetmek için o kadar istekli olmama rağmen Foucault'un varlığını yıllar sonra, Birleşik Devletler'de ün kazanana kadar öğrenemedim bile.³⁷

Kapitalizmin muhaliflerine karşı üstünlüğünün 1970'lerden itibaren artmasıyla entelektüel çevrelerde postmodernizmin (ve post-yapısalcılığın) yükselişi kolkola girdi. Bir "muhalifet biçimi" olarak postmodernizm; toplum yerine birey (veya beden) üzerine, tutarlılık yerine nitelikleri bir araya getirilemez şeylerin sözde "çeşitliliği" üzerine vurgu yapar. Batı devletlerinin ve kapitalist elitlerin dünyanın geri kalanını "uygarlaştırma" çabalarına yönelik haklı bir eleştiriyi, hiyerarşiye, devlete ve kapitalizme odaklanması gereken bir eleştiriyi uygarlık eleştirisine, giderek akıl ve Aydınlanma ideallerinin amansız bir

eleştirisine dönüştürür. Devlet ve kapitalizmin kurumsal gücünün sözde bireysel muhalifetin öne çıkarılması ile dağıtılabileceğine ilişkin önerileri hem nahiftir hem de bize yerlerine ne konulması, hangi özgürlükçü

kurumların yaratılması gerektiğine ilişkin herhangi bir şey söylemez. Kapitalizmin 19. yüzyılda tarihsel bir güç olarak hâkimiyet kazanmaya çalışırken hizmetine aldığı pozitivizmin, araçsal aklın ve doğaya hâkimiyet düşüncesinin eleştirisi derinleştirileceğine, Aydınlanma ideallerinin tümü kökünden sökülmeğe çalışılır. Halbuki, gerçek bir eleştirel muhalifetin alet çantasının içinde gökteki ilahlar yerine usavurma yöntemi (sekülerlik ve spekülâtif akıl) ve aklın kullanılmasıyla rasyonel bir toplumu gerçekleştirme amacı (uygarlaşma) yer almak zorundadır.

Postmodernizmin kendisinin de kullandığı araçları (akıl yürütme gibi) yok etmeye çalışması gerçekte ironiktir. En nihayetinde, postmodernizm, dünyayı değiştirme inancının zayıflamasıyla birlikte güç kazanmaya başlayan nihilizmin akademik, entelektüel ve karmaşık psikanaliz diliyle süslenmiş ideolojisidir. Özünde barındırdığı tutarsızlık, şeyleri bir araya getirişinde herhangi bir kıstasa sahip olmayışı ne söylemeye çalıştığını anlamayı da imkânsızlaştırmaktadır:

Kuşkusuz her konuşma durumunun bir güç yapısı vardır; üstelik, bu ancak bir entelektüelin şaşırtıcı bulup da uygun çok heceli sözcüklerle süslemeye çalıştığı bir gerçektir. Dürüst insanlar olarak, bizim çabamız bunun maskesini düşürüp elimizden geldiği kadar azaltmak yönünde olmalıdır. Bunu, bu gerekli dengeleme işinde bizim yardım edebileceğimiz ve bize yardım edebilecek kişilerle birlikte yapmalıyız. Bunun sonu gelmeyecek mi? Sanırım hayır. Lyotard ve postmodern çağa gelince, burada bencil saçmalıkların önemsizliklerinin ötesinde bir şeyler olduğunun bir belirtisini beklemekteyim.

Muazzam sözcük yapısının gerisinde bazı doğruluk çekirdeklerini algılayabilsem de bunlar gerçekten de pek basittir. Yine, belki ben bir şey kaçırıyorumdur, ama belki de kaçırmıyorum. Eğer kaçırıyorsam, aptallığım için özür dilerim. Belki genlerimden biri eksiktir. Başka güç şeyleri anlayabiliyor gibiyim, ama burada hiçbir şey anlamıyorum. Dahası, başka güç alanlarda (örneğin kuantum fiziğinde) arkadaşlarla meslektaşlarım bana bilmek istediklerimi anlayabileceğim bir düzeyde (ciddi "popülerleştirmelerle") anlatabilmektedirler. Daha fazlasını öğrenmek istersem nasıl devam etmem gerektiğini de

*...En nihayetinde, postmodernizm,
dünyayı değiştirme inancının
zayıflamasıyla birlikte güç kazanmaya
başlayan nihilizmin akademik,
entelektüel ve karmaşık psikanaliz
diliyle süslenmiş ideolojisidir. Özünde
barındırdığı tutarsızlık, şeyleri bir
araya getirişinde herhangi bir kıstasa
sahip olmayışı ne söylemeye çalıştığını
anlamayı da imkânsızlaştırmaktadır*

³⁷ Bookchin, "Postmodern Nihilizm".

bilirim (bazen de bunu yapmışımdır). Bu (postmodernist) konularda hiç kimse bana bir şey anlatamıyor ve nasıl devam etmem gerektiği konusunda da hiçbir fikrim yok. Belki de eskiden bilinenlerin ötesinde, yepyeni bir insan zekası türü çıkmış ve gerekli genlere sahip olmayan bizler (anlaşılan ben de) bunu görememekteyiz. Belki de. Dediğim gibi, ben açık fikirliyim. Eğer başka bir açıklaması varsa, duymak isterim.³⁸

Ne yazık ki tüm entelektüel ve içsel tutarsızlığına karşın postmodernizmin *bir ideoloji olarak* yaygınlık kazanması toplumsal muhalefetin temellerini dinamitlemiştir ve radikal düşüncede egemen olduğu sürece dinamitlemeye devam edecektir.

KAPİTALİZMİN YAPISAL DÖNÜŞÜMÜ

Yeni Sol ve karşı-kültürün yenilgisi yalnızca kendi iç problemlerinden kaynaklanmıyordu. Aynı zamanda “refah devleti”nin bolluk ekonomisi de 60’ların sonlarından itibaren kendini donuk bir ekonomiye bırakmaktaydı. Devletin ekonomiye aktif olarak müdahale ettiği dönemde işverenlerin üretim maliyetleri, işçi ücretleri ve ödenen yüksek vergiler nedeniyle arttı. Bürokratik sendikaların tam bir kontrol sağlayamadığı kitlesel grevler, özellikle 1968-73 yılları

³⁸ Noam Chomsky’den alıntı. Robert F.Barsky, *Noam Chomsky- Bir Muhalefetin Yaşamı* (İstanbul: Doğan Kitap, 2.Baskı, Ekim 2001) içinde, sy. 235-36.

adlandırmak yaygınlaştı ve bir süre sonra da “*Petrol Krizi*” geldi.

Yukarıda standart bir ekonomi ders kitabında rahatlıkla yer alabilecek ekonomik analizlere gerçekte çok ciddi bir şüpheyle yaklaşmak gerekir. Bu analizler ancak *klasik* “serbest piyasa” koşulları altında geçerli olabilir.⁴⁰ Söz konusu krizlerin gerçek olduğunu varsaysak dahi dikkatimizi bunların *başarı ile yönetilebilmiş* olmalarına çevirmeliyiz. “Ekonomik göstergelerin” ve alınan “ekonomik önlemlerin” neden sonuç ilişkilerine yakından baktığımızda, aslında bunların kapitalizmde artık gerekli hale gelen yapısal bir dönüşümün sonuçları olduğunu görebiliriz. Kapitalizmin yapısal dönüşümü kriz yönetim teknikleri yardımıyla başarıyla gerçekleştirildi.

İç pazar tüketiminin artırılmasına yönelik devletçi bir ekonomi yönetiminin bir ara dönem olarak nitelenebilecek düzenleyici işlevi – sermayenin kapitalizmin Büyük Buhran’ından çıkarılması için gerekli olan düzenleyici işlev– uluslararası rekabetin artmasıyla değişen yeni sermaye hareketleri için artık yeterli değildi. Batı Avrupa ve Japon ekonomilerinin 70’lerin başında kendilerini toparlamasıyla artan uluslararası rekabet, ABD şirket kârlarının ve doların uluslararası bir para olarak değerinin düşmesi –bu en sonunda *dolara bağlı* Altın Para Standardı’nın çökmesi ile sonuçlandı– sonucunda, ABD şirketleri kendilerine iş, kaynak ve pazar edinebilmek için Asya, Güney Amerika ve Afrika’ya gitmek zorunda kaldılar.⁴¹ Sabit sermaye yatırımları, seri üretim sistemi ve imalat sanayine dayalı Fordist sistem bu uluslararası rekabet için artık çok hantal kalmaktaydı. Bu dönemde Birinci Dünya ülke sermayelerinin Post-Fordist üretime yönelerek *esnekleşme* ihtiyacı Üçüncü Dünya ülkelerinin “kalkınma” çabaları ile örtüştü. Birinci Dünya’nın klasik endüstrisini daha rekabetçi

arasında, yüksek ücret artışlarıyla sonuçlandı.³⁹ Öte yandan “refah devleti” olarak yerine getirilmesi gereken toplumsal (sağlık, eğitim vb.) ve ekonomik roller de devlet harcamalarının gelirlerden daha fazla olmasına yol açtı. Bu enflasyonla ve sonunda sokaktaki insanın refahındaki bir azalmayla sonuçlandı. Devletlerin enflasyon-karşıtı önlemler alma çabaları tam istihdam politikasından vazgeçilmesine neden oldu ve buna bağlı olarak işsizliği artırdı. Bunu “*Enflasyon Krizi*” olarak

³⁹ Fotopoulos, agy., sy. 59.

⁴⁰ Murray Bookchin, “The American Crisis”, *Comment*, Vol: 1, No: 4 (February 1980).

⁴¹ Chaia Heller, “McDonalds, Mtv ve Monsanto: Bilgisel Sermaye Çağında Biyoteknoloji Yükselişi”, *Toplumsal Ekoloji*, Sayı 2 (Güz 2002), sy. 108-119, çev: Halide Demir.

olabileceği ucuz işgücü bölgelerine, Üçüncü Dünya'ya taşınması –bunun klasik endüstriden vazgeçmek anlamına gelmediğine dikkat edilmelidir!– bu ülkelerde işsizlik artışının yapısal nedenini oluşturdu. Klasik endüstrinin Üçüncü Dünya'ya taşınması ile Birinci Dünya'da oluşan boşluk da sermaye yoğun hizmet endüstrisi ile doldurulmaya başlandı.

“Enflasyon krizinin” ABD’de en doğrudan kurbanları –kadınlar ve etnik azınlıklarla birlikte her toplumsal “geçiş” döneminde bunların bedelini her zaman ödeyen fakir insanları bir yana bırakırsak–

II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan orta sınıflar oldu. Enflasyonun artması daralan piyasada küçük girişimcilerin rekabet edememeleri ile sonuçlandı. Bu küçük girişimciler büyük alışveriş merkezleri ve perakende zincirleri tarafından yutuldu.⁴²

Part-time ve sınırlı iş imkanı ile birlikte gelen maddi güvensizlik ve muhafazakar politikacıların seçilmesiyle gelen gericilik insanların kamusal alandan geri çekilmelerine yol açtı. Esnek çalışma koşulları altında insanlar klasik bir fabrikada çalışan işçilerden ziyade göçmen tarım işçilerine benzemeye başladılar. Zorlukla sahip oldukları işlerini korumak, haklarını aramaktan daha önemli hale geldi.

İstanbul, Eylül 2003

(I. BÖLÜMÜN SONU. DEVAM EDECEK)

⁴² Bookchin, "The American Crisis".